

Β΄.
ΑΙ ΕΝ ΤΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΡΕΩΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ*

ΥΠΟ

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ (†)

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

απξή΄. «Δυστυχῶς τοίνυν οἱ Παπισταί, οἱ ἀνθ' ἡγιασμένου ταῖς τοῦ ἱεράρχου εὐχαῖς μύρου δυσώδει καὶ βδελυκτῷ σφέλω χριόμενοι ἰάσητοί παρὰ τῷ Θεῷ ὑπάρχουσιν».

αποα΄. «Δοκεῖ μοι δέ, ὅπερ καὶ πέπεισμαι, μόνους τοὺς ἐν γνώσει τοῦ ἐν Χριστῷ καθήκοντος αὐτοῖς ἐνταῦθα συνεκλαμβάνεσθαι διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ἁγίου μύρου, τὰ δέ βρέφη καὶ παιδία μὴ ἔχοντα γεγυμνασμένον τὸ λογικὸν πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ μηδὲ τὴν προαίρεσιν ἐλευθέραν εἰς τὸ ἐφετὸν καὶ ὄρεκτὸν τῶν ὄντων καλῶν, ἄλλως πιστεύω τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῆναι ὡς ἐξ εὐσεβῶν πατέρων προελθόντα καὶ ἐν πίστει τοῦ Χριστοῦ τραφέντα καὶ ἐξ ἀνθρώπων γενόμενα τοῦ κειμένου ἀριθμοῦ ἐξαιρεῖσθαι· τὴν ὀρθόδοξον γὰρ πίστιν καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἀρετὴν θέλει ὁ Κύριος ἡμῶν ἐκ τελείας γνώσεως καὶ ἐλευθέρως προαιρέσεως τελειοῦσθαι.

αππζ΄. «Τὸ μεταλαμβανόμενον σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἄπουν μὲν ἐστί, ζῶν δὲ καὶ τεθεωμένον· ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ πατήρ, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, δηλονότι ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὐ μεταδίδωσιν αὐτῷ καὶ τῆς αὐτοῦ οὐσιώδους ὑποστάσεως, ἀλλὰ τῆς θεότητος, οὕτω καὶ τὸ ἄρτιον, ὃν ἔξω τοῦ μεταλαμβανομένου ἑαυτοῦ σώματος, μεταδίδωσι μὲν αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος καὶ ὅλον θεῖον ἀποτελεῖ, οὐ μὴ μεταδίδωσι δὲ καὶ τῆς ἑαυτοῦ μιᾶς ψυχῆς, ἀλλὰ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος».

βξγ΄. «Ἐχει δ' ἐτι αὐτὸ σφοδρὸν ἔλεγχον κατὰ τῶν Παπιστῶν· οὗτοι γὰρ δογματίζοντες τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους ἀπολαβεῖν τὴν τελείαν μακαριότητα ἀναιροῦσι τὴν πάγκοινων ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἀνάστασιν πάντων αὐτῶν μετὰ πάντων τῶν θανόντων οἰόμενοι γενήσεσθαι ἐκείνην ἐπὶ μόνοις, τοῖς μὴ φθάσασι προκαθαρθῆναι τῷ πουργατορίῳ πυρί».

βσκβ΄. «Καλεῖται τοίνυν ἡ ἁγία τράπεζα καὶ θρόνος καὶ χρυσοῦν θυσιαστήριον ὃν καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου· ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον γὰρ φησι τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου, ὅς ἐστιν ὁ ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ πανάγιος ἄρτος, αὐτὸ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Διδασκόμεθα τοίνυν ἐκ τούτων ὅτι τὸ ἐν τῷ ἁγίῳ ἀρτοφορίῳ πανάγιον σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ δεῖ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 358.

ἔχειν ἴδιον τόπον καὶ μετέωρον ἀπέναντι τοῦ χρυσοῦ θυσιαστηρίου, ὡς ἐώρακα ἐν πολλοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς Πελοποννήσου, κοῦχλ' ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ὁρῶ ἐν πᾶσι τοῖς ναοῖς τοῦ Βουκουρεστίου· φησὶ γὰρ ἐνώπιον τοῦ θρόνου εἶναι τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον».

βσλγ'. «Εἰώθασι γὰρ ἐν πολλοῖς ναοῖς κατέναντι τῆς θείας τραπέζης κατ' ἀνατολὰς ἐν παντίμῳ κιβωτίῳ ἦτοι ἐν ἡλῶ ἀπρωρημένῳ ἢ ἐμβεβλημένῳ τῷ τείχει τοῦ Βήματος ἔχειν τὸ πανάγιον δι' ἅπαντα τὸν ἐνιαυτὸν σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρὸς μετάληψιν καὶ ἁγιασμὸν πάντων τῶν πιστῶν, οἱ δηλονότι διαφόροις ἀπροσδοκῆτοις περιστάσεσι θάνατον ἀπειλούσαις περιπίπτουσιν».

βσλοτ'. «Μίαν ἀναίμακτον θυσίαν προσφέρειν ἐν μιᾷ ἀγίᾳ Τραπέζῃ ἅπαξ τῆς ἡμέρας καὶ οὐ πολλάς, ὡς οἱ Παπισταί».

βσλοι'. «Ἄγαν τοίνυν ἐλήρησεν ὁ Δούκας Νεόφυτος, ἐκδοὺς μὴ διαφέρειν τὸν ἀρχιερέα τοῦ ἱερέως ἐν τῷ Σωκρατικῷ Αἰσχίῳ».

βτζβ'. «Ἐνταῦθα ὁ Θεολόγος δριζεῖ τοὺς μὲν ἀρχιερεῖς διδάσκειν, χειροτονεῖν καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιτελεῖν, πλην τοῦ βαπτίζειν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη εἶη, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος».

βτοα'. Ἄναιρεῖται δ' ἐνταῦθα ἄγαν θεολογικῶς τῇ τῶν δύο φωστήρων καὶ τῇ τῶν ἀστέρων θέσει ἢ τοῦ Ἀθήνηθεν Κοδρικᾶ Παναγιωτάκη καὶ ἢ τῶν ὁμοίων αὐτῷ μεγίστη καὶ ἄφατος παραπληξία καὶ ἄρρητος ἀθεΐα, ὅς μεταφράσας εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλῆν διάλεκτον ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς τὸν ἐμπλήκτως καὶ ἀθέως ἀποφαινόμενον εἶναι ἄπειρον πληθὺν κόσμων καὶ τοὺς φαινομένους ἀστέρας πάντας ἀκινήτους εἶναι ἡλίους καὶ περὶ αὐτοὺς σὺν ὁμοιοπαθέσιν ἡμῖν ἀνθρώποις ἀπίρους γαίας τηνομένης ἄθεον καὶ παράβολον Φοντανέα, τύποις τὴν ἑαυτοῦ μεγίστην ἀθεΐαν ἐκδοῦναι οὐκ ὠκνησεν ὁ παντολμότατος, μηδὲν μέγα κατεργασάμενος ἢ τὸ ὑπὸ τῶν πιστῶν μέχρι τῆς συντελείας ἀναθεματίζεσθαι καὶ μετὰ θάνατον μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ καταφλέγεσθαι».

βτζβ'. «Ὡς πεπόνθασιν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει βασιλεύσαντες· οὐδὲ γὰρ διαφέρομεν οἱ τάλανες τῶν νεκρῶν, ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς μεγάλης πόλεως ἐκτάδην κείμενοι καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐμπαιζόμενοι καὶ καταπατούμενοι. Ἄλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὅς οὐκ εἴασεν ἡμᾶς, εἰ καὶ κείμεθα, γενέσθαι βρῶμα κυνῶν καὶ γυπῶν, ἀλλὰ διώκων αὐτοὺς πρὸς τὸ μὴ ἴζειν τοὺς νεκροὺς ἡμῶν ἀποδείκνυσιν αὐτοὺς καὶ ἄρρητον εὐωδίαν ἐκπέμποντας. Οὐκοῦν ὁ Κύριος παιδεύει ἡμᾶς, ἀλλ' οὐκ ἀφήσιν καὶ τοὺς παιδεύοντας ἡμᾶς ἄνευ ποινῆς, ἀλλ' ὡς δίκαιος κριτῆς ἀποδίδωσιν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

γπθ'. «Τὸ μὴ εἶναι τὰς ἀγίας εἰκόνας ἄλλας τὴν μορφήν, ἀλλ' ἐκεῖνας αὐτάς, ὡς ἔσχον, ὅτε περιῆσαν ἐν σώματι οἱ εἰκονιζόμενοι, οἷον τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου γράφειν οἷα ἦν ἐν σεμνότητι κοῦχλ' ὄραϊαν, οἷα γράφεται ἢ

παρὰ τῇ ἀσελείᾳ χαίρῃσι καὶ πάλαι καὶ νῦν μωροῖς λεγομένη Ἀφροδίτῃ ἀίσχρὸν γάρ».

γ'γ'. «Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι εἴπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ καταφέρεται τῶν συνόδων λέγων οὕτως αὐτολεξεῖ, «ἔχω μὲν οὕτως, εἰ δεῖ τάληθές γράφειν, ὃ Προκόπιε, ὥστε πάντα σύλλογον φεύγειν ἐπισκόπων, ὅτι μηδεμιᾶς συνόδου τέλος εἶδον χρηστόν, μηδὲ ἐσχηκίας λύσιν κακῶν μᾶλλον ἢ προσθήκην· ὡς γὰρ φιλονεικίας (πάντως εἰσί) καὶ φιλαρχίας (ταῦτά τοι) θάττον ἢ τις ἐγκληθείη δικάζων κακίαν ἐτέρων ἢ τὴν ἐκείνων λύσειεν». Ἄλλὰ ταῦτα οὐ λέγει περὶ τῶν οἰκουμηνικῶν, ἀλλὰ περὶ συλλόγων τινῶν ἐπισκοπικῶν, μὴ καλῶς συλλεγέντων, ὡς ἡ ἐν τῇ Φλωρεντία καὶ πρὸ αὐτῆς, ὡς ἡ ἐν τῇ εἰκονομαχίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσιν· οὐδὲ γὰρ γράφεται κακίας οὔτε τὴν ἐν τῇ Νικαίᾳ πρώτην γενομένην τῷ τιῆ' θεοσώστῳ ἔτει, οὔτε τὴν ἐν τῷ σην' ἐν τῇ Καρχηδόνι, οὔτε τὴν ἐν τῷ τιδ' ἐν Ἀγκύρᾳ, οὔτε τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἀσπάζεται αὐτὰς καὶ τὰς ψήφους αὐτῶν προσκυνεῖ, οὔτε τὴν δευτέραν οἰκουμηνικὴν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα πατέρων, ὧν εἰς καὶ αὐτός, ἀλλὰ μέμφεται τὴν μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὴν δευτέραν καὶ ὑπογραφήναι τὸν τόμον τῆς ὀρθοδοξίας ἔλευσεν τῶν τῆς Αἰγύπτου ἐπισκόπων, οἵτινες δεινὸν ἠγησάμενοι τὴν καθίδρυσιν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος πρὸς αὐτὸν ἀνέτρεψαν αὐτὴν λογοποίησαντες· καὶ ταύτας τὰς λογοποιίας λέγει συλλόγους καὶ συνόδους, ὅτι ὡς ἡ Αἰγυπτιακὴ ἔλευσις οὐδὲν οὔτε προσέθηκε τῇ ψήφῳ τῆς θεολογίας τῶν ἄν' ποτέρων οὔτε ἀφείλεν, ἀλλὰ μόνον οὐκ ἠρκέσθη τῇ καθιδρύσει αὐτοῦ, οὕτω καὶ πᾶσα σύνοδος τοιαύτη οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἀπεργάζεται, ὃ μὴ φιλονεικίας, ἐξ ὧν αἱ φιλαρχίαι».

γτοζ'. «Ὅρατε καλῶς, προσέχετε ἀκριβῶς, λάβετε πρόνοιαν ἐν ἑαυτοῖς, μὴ πλάνη παραρρήητε Ἑνετῶν ἢ Ἰσσανῶν ἢ Γερμανῶν ἢ Γάλλων ἢ Ἀγγλων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἁπογενῶν ὑμῖν Ῥώσων ἐπαγγελίας τὴν ἀρχαίαν ὑμῶν καὶ πατρικὴν βασιλείαν ὅπλοις ἀνακτήσασθαι· μὴ γὰρ γενομένης τῆς ἐκείνου ὀρισθείσης θεόθεν προθεσμίας, ἦν πάντα τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πολεμικώτατα καὶ γενναϊότατα ἔθνη ἐν πάσαις ταῖς αὐτῶν περὶ κατὰ, ἱππικαῖς καὶ ναυμαχικαῖς δυνάμεσι καὶ μηχαναῖς καὶ στρατηγῆμασιν ἀθρόα γέγονται καὶ κατ' αὐτοῦ πανταχόθεν ἐν μιᾷ ὥρᾳ καὶ ἡμέρᾳ καὶ μηνὶ καὶ ἐνιαυτῷ ἐπίωσι πρὸς τὸ ὑμᾶς μηδὲν ὠφελεῖσαι καὶ ἑαυτοὺς παραδώσουσι τῇ νικητικῇ καὶ τιμητικῇ ῥομφαίᾳ τοῦ θηρίου καὶ εἰς τὰς αὐτῶν οἱ λειπόμενοι μεγάλῃ ζημίᾳ καὶ ἀνηνύτῳ μεταμελείᾳ ἐπιστρέψουσι φυγάδες γενόμενοι. Μὴ τοίνυν κλαπῆτε τὰς φρένας τοῖς λόγοις αὐτῶν, ἀλλ' εὐγνωμόνως ὑπομένοντες, μᾶλλον χρησασθε τῇ δουλείᾳ ἢ τῇ ἐλευθερίᾳ».

γτοη' «Ἀνατρέπονται ἄρα πολλοὶ ἡμῶν ὄντες ἑλαφροὶ καὶ ὀρεαώδεις ἐφ' ὅπλοις καὶ πλήθει στρατιωτικῶν σωμάτων καὶ ἱππικῇ δυνάμει τὴν τοῦ θηροῦ καταστροφὴν γενήσεσθαι προσδοκῶντες καὶ κατ' αὐτοῦ ὑπαλείφοντες τοὺς κειμένους ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ παροξύνοντες, οἱ ἀπαξιῶνται ἡμᾶς εὐρί-

σκοντες ἀνδράποδα αὐτοῦ κάλλιστα καὶ πίονα ποίμνια προσαγορεύουσιν ὡς αὐταῖς, ταῖς ἑμαυτοῦ ἀκοαῖς ἀκούσας ἐκ περιουσίας ἠλέησα τὴν αὐτῶν παράνοιαν, καίτοι ἐπισταμένων ἄγαν ἀψευδεῖς, οἱ πεπόνθασιν ὁ διεφθαρμένος τὴν φρένα Ῥήγας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀκαίρως καὶ ἀφρόνως σπουδάσαντες καὶ πρό γε τούτων ἄλλοι συχνοὶ ἐπιχειρήσαντες μὲν μηδὲν μέγα ἢ μικρὸν κατορθώσαντες, ἀλλὰ πρὸς τῷ κακῶς δραμεῖν καὶ σφᾶς παρέδωσαν θανάτῳ ἀσχήμονι τοὺς ὁμογενεῖς πιστοὺς μεγάλους πειρασμοῖς καὶ ζημίαις ἐμβαλόντες».

γφιβ' «Μάταιος τοίνυν ὁ πόνος καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐκδόντος τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην Ἀνθίμου Γαζῆ, ἐν ἣ κατεπεύγεται ὁ γεννάδας ἄραι γῆθεν τὸ ἀγγελικὸν τῶν μοναχῶν σχῆμα, ἀμονάχους καλῶν αὐτούς, καὶ διδάσκει πάντας τῷ πυρὶ παραδοῦναι οὐ μόνον τὰς βίβλους τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, αἱ περιέχουσι τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀμώμητον ἠθικὴν φιλοσοφίαν, οὐ μόνον τὰς βίβλους τῶν θεοκηρύκων Ἀποστόλων καὶ τὰς τῶν θεσπεσίων Προφητῶν καὶ αὐτὴν τὴν Πεντάτευχον τοῦ θεόπτου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν τετραεὐάγγελον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὡς δῆθεν πάντα τὰ θεόπνευστα ταῦτα τεύχη μὴ περιέχειν τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς φιλοσόφους τῶν ἐθνῶν, δηλονότι τοὺς λήρους αὐτῶν, ἀλλὰ μόνην τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον καθαρὰν ἀγάπην καὶ πάντας διεγείρει πρὸς μυθολογίας καὶ ἐρεσχειίας, μὴ ἀκούσας ὁ ἀσύνητος τοῦ λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου, καὶ εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἦν, τότε ἀπωλοῖμην ἂν ἐν τῇ ταπεινώσει μου, καὶ διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος Κύριε, καὶ πολλὰ τὰ τοιαῦτα».

γφην' «Κανονίζεται τοίνυν κἀνταῦθα ὁ μοναδικὸς βίος ἐν παρθενίᾳ καὶ εὐαγγελικῇ ἀρετῇ ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ καὶ ἄγαν ἐλήρησε, μᾶλλον δὲ ἐμάνη Νεόφυτος ὁ Δούκας εἰπὼν τὴν παρθενίαν κακίαν».

δλγ' «Θεωρεῖται τοίνυν τὸ ἔρχομαι μερικῶς, γενικῶς καὶ καθολικώτατα. Μερικῶς μὲν ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα, ὡς ἐπὶ τοῦ παράφρονος Ῥήγα, ὃς ἐκδοὺς ἐγκύκλια γράμματα διεγεργτικά κατὰ τῶν νῦν τυράννων ἄνευ τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐδοκίας κακῶς ὡς κακὸς τὸ ζῆν ἀπεστέρηται, θοίνη προσήκουσα τοῖς ἐν τῷ ποταμῷ Ἰστροφ ἰχθύσι γενόμενος μετὰ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν καὶ ὕλη τῆς αἰωνίου κολάσεως κατὰ τοῦ Χριστοῦ λυττήσας, ὃς οὔτε χριστιανὸς οὐθ' Ἑβραῖος, ἀλλὰ διάβολος ἦν, ἀνθρώπου μορφὴν ἐνδεικνύμενος. Τοῦτο κἀπὶ τοῦ ψευδοεπισκόπου Μυρέων Ματθαίου Πατμίου, ὃς ὄλον τὸν τρύγιαν τοῦ ἀθέου Βολτέρου ἐκροφήσας, οὕτω κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἐμάνη ὁ δύστηνος, λέγων τοῖς ὁμόφροσιν αὐτῷ ὅσα καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος ἔφριξεν ἂν κατὰ νοῦν λογισάμενος, ἀνθ' ὧν καὶ ἀσθενήσας ἐν ἰκαναῖς ἡμέραις ἐκρίθη πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἐκφέρειν τοῦ στόματος τὴν κόπρον αὐτοῦ καὶ τὰ οὖρα καὶ οὕτω τὴν μιανὰν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπεχερέματο».

δσλγ'. «Ἐχεις τοίνυν, ἀγαπητέ, δύο βασιλικὰς μαρτυρίας τῆς πρώτης

ἀναστάσεως τῶν δύο προφητῶν καὶ μαρτύρων τῆς τοῦ Ἰησοῦ θεότητος, τὴν μὲν τῷ Σωτῆρι αὐτῷ προορηθεῖσαν, τὴν δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ προκαταγγελεθεῖσαν. Ἐλπίζε τοίνυν ἀδιστακτῶς μετ' οὐ πολὺ, ὡς πέποιθα, θεάσασθαι αὐτοῖς σου τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὴν πρώτην ἀνάστασιν πάντων τῶν λοιπῶν δύο προφητῶν καὶ μαρτύρων. Ὁρᾷς ζώσας καὶ ἀκαθαιρέτους προορησεις· ὁ οὐρανὸς γάρ, φησι, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Προσκύνει τοίνυν ἐκ τοῦ κέντρου τῆς σῆς καρδίας τὴν πίστιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἐστὶ νύμφη καὶ γυνὴ ἀγιωτάτη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ποιεῖ ὅση σοι δύναμις τὴν αὐτῆς εὐαγγελικὴν ἀρετὴν, ὡς ἂν ἀξιωθῆς κατιδεῖν τὸν μὲν Μωάμεθ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πάπαν τῆς Ρώμης πεσόντας ὡς ἐλεεινὸν πιῶμα, τοὺς δὲ δύο προφήτας καὶ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ βασιλεύοντας μετ' αὐτοῦ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ ἄλλως οὐκ ἔνι γενέσθαι».

δικδ'. «Φασὶ γὰρ οἱ γεννάδαι σμικρότατον κόκκον ψάμμου καλύπτειν πέντε καὶ εἴκοσι χιλιάδας πρὸς ταῖς ἑκατὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιδερμίδος πόρους, ὡς ἐν τῇ ἀφυσικῷ φυσικῇ ἐνὸς αὐτῶν Ρήγα καλουμένου τοῦτο πεφλυάρηται».

δχλγ'. «Ἐνταῦθα δὲ γενομένην ἐπῆλθέ μοι εἰπεῖν, οἱ φασὶ τὸν Θεὸν οἴκοι προσκυνοῦμεν ἐπὶ βαθυτάτης καὶ μαλακωτάτης κλίνης κατακείμενοι, μὴ εἰδότες μέγιστα ἁμαρτάνοντες, ὡς μὴ μόνους σφᾶς ζημιοῦντες πνευματικῶς τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος στερούμενοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις πολλοῖς τοῦ τῆς κοινῆς προσευχῆς ἀγιασμοῦ ἀμελεῖν τῷ ἑαυτῶν ὀλεθρῷ παραδείγματι αἴτιοι γινόμενοι. Οὗτοί εἰσιν ἄθλιοι, ταλαίπωροι, πτωχοί, τυφλοί, γυμνοί, κατὰ τὸν Θεολόγον ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἐπιστολῇ, ταύτης καὶ τοῦ ἁγίου καὶ δεσποτικοῦ σώματος βδελυρὰ ἀπορρήματα, μηδέποτε τοῦ Προφήτου ἀκούσαντες λέγοντος, ὡς ἐν παραδείγματι, τὰς εὐχὰς μου ἀποδώσω ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν μέσῳ σου Ἱερουσαλήμ. Ἀκουσάτωσαν τοίνυν καὶ τοῦ Θεολόγου λέγοντος, ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ πολλῶν ὑδάτων καὶ ἰσχυρῶν βροντῶν λεγόντων ἀλληλούϊα, ὅπερ οὐκ ἐπ' οἴκων, οὐδὲ ἐπὶ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐν ἁγίοις ναοῖς ἐκφωνούντων τῶν πιστῶν, πολλῶν ὄντων, γίνεσθαι συμβαίνει νῦν μὲν τὸ Κύριε ἐλέησον, νῦν δὲ τὸ παράσχου Κύριε, ἔξαιρέτως δὲ ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῇ μεγάλῃ εισόδῳ καὶ τῇ εὐλογίῃ τῶν προκειμένων ἁγίων δώρων καὶ τῇ προσκλήσει τῆς μεταλήψεως αὐτῶν, ὅτε φωνοῦσιν ἐν μὲν τῇ μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐν δὲ τῇ μνήσθητί μου Κύριε, ἐν δὲ τῇ πάλιν μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐν δὲ τῇ εἰς βοήθειαν πάντων τῶν εὐσεβῶν κλπ. Οὕτως γὰρ καθίσταται ἡ τῶν πιστῶν φωνὴ ἐν τοῖς ναοῖς ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς πολλῶν ὑδάτων καὶ ὡς ἰσχυρῶν βροντῶν».

δικδδ'. «Τοιοῦτων φωνῶν αὐτὸς, ἐν τῷ ἀποθ' θεοσώστῳ ἔτει ὢν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ πορευόμενος εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῆς, ἤκουον ἐκπεμπομένων παρὰ τῶν εὐσεβῶν ἐν τῇ προσφορᾷ τῶν θείων δώρων, ὅτε καὶ κρουνοὶ δα-

κρύων πνευματικῆς χαρᾶς ἐκβλύζοντες ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς ἐμὰς παρειὰς κατήρδευον. Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι. Τῷ ὄντι γὰρ ἡ φωνὴ τῶν πιστῶν ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν βροντῶν ἐδόκει μοι ἦνωμένη ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων τῇ ἡλικίᾳ, ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν λεγόντων τὸ μέγα τὸ ὄνομα καὶ τᾶλλα, ἅπερ εἴρηται ἀνώτερον. Καὶ τῷ ἱεροψάλτῃ τὴν τιμιωτέραν καὶ τὴν δοξολογίαν καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ τὸ ἄξιόν ἐστι ψάλλοντι, συμψαλλόντων πάσῃ εὐλαβείᾳ καὶ σεμνότητι, ἡ φωνὴ ὡς ἦχος βροντῶν ἰσχυρῶν ἠκούετο, καὶ πάλιν πηγαὶ δακρύων ἐκ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν ἐπήγαζον. Ἄλλ' ἐνταῦθα οἱ πλείους τῶν ἐν τῷ τέλει καὶ πάντες οἱ ἰδιῶται οὐδὲ διάραι τὰ χεῖλη βούλονται, ἐκεῖνοι μὲν, ὡς δοκεῖ μοι, αἰτῆσαι αἰσχυρόμενοι, πλήρεις δαιμονικῆς φαντασίας ὑπάρχοντες, οὗτοι δὲ μὴ βλησφημησαὶ δεδιότες, συρφετώδεις ὄντες καὶ ἀναλφάβητοι. Μόνος δὲ ὁ καλούμενος ψάλτης, καὶ οὗτος οὐ πρὸς δεῖξιν τῆς ἑαυτοῦ εὐλαβείας, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἐπίδειξιν, ἀνθ' ὧν καὶ πάσας τὰς αἰτήσεις τοῦ ἱερέως ἀποπληροῖ, ἥτοι δις ἢ τρις τὸ Κύριε ἐλέησον ἢ τὸ παράσχου Κύριε μέγα φωνῶν καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἱερέως κατακαλύπτων, ὥστε μηδὲ ὅπως ἀκούεσθαι, καὶ μᾶλλον χρομετίζει ἀναιδείᾳ καὶ ἀσελείᾳ χρώμενος ἢ περ ἐξαίτεται, καὶ μᾶλλον συγχέει τὸν νοῦν τοῦ βουλομένου τῶν ἱερῶν αἰτήσεων ἀκοῦσαι ἢ περ κινεῖ εἰς κατάνυξιν· συνήδονται δ' αὐτῷ οἱ αὐτῷ ἔοικότες θεμελικὰς φωνὰς καὶ ἄσματα ἀγαπῶντες, ἄγαν παρανομοῦντες μᾶλλον δ' ἀσεβοῦντες».

δακσ'. «Τὸ λατρεύεσθαι τὸν Πάπαν ὑπὲρ τὸν Χριστὸν καὶ μάλιστα ὅτε ψηφίζεται Πάπας. Καὶ ὁ θέλων πεισθῆναι διεξελεθῆτο τὸ περὶ διχονοίας Πολωνιῶν δοκίμιον τοῦ Βουλγάρου κυροῦ Εὐγενίου, ὁ μετέφρασεν ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν λεκτικὴν διάλεκτον».

εσ'. Βούλεται γὰρ διὰ τούτων ὁ Θεολόγος δεῖξαι, ὅτι παντὸς ἑξομολογηθέντος πάντα τὰ ἁμαρτήματα ἀνελλιπῶς καὶ συντετριμμένη καρδίᾳ νομίμῳ πνευματικῷ πατρὶ καὶ τελείαν ἱκανοποίησιν ποιησαμένου, ταῦτα αἴρεται ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων καὶ γράφεται τὰ ὀνόματα τῶν οὕτω μετανοησάντων ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῶν ἑξομολογησαμένων μὲν τὰ ἑαυτῶν, μὴ φθασάντων δὲ τὴν ἱκανοποίησιν ποιήσασθαι, εἴ περ δοθείησαν ἀναθήματα ἐν ἁγίοις ναοῖς, μὴ ἔχουσι τὸν ἱερὸν κόσμον ἐξ ἀπορίας καὶ μετὰ τοῦτο ἐλεημοσύνην εἰς χήρας ἀπόρους, εἰς ὄρφανὰ πτωχὰ, εἰς ἀσθενεῖς, καὶ τούτων τὰ ὀνόματα ἑξομολογηθέντων ἐξαλείφεται μὲν ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων, γράφεται δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς».

εσλβ'. «Καὶ ἄγαν ληρεῖ ὁ Δούκας Νεόφυτος τὴν παρθενίαν δογματίσας εἶναι κακίαν».

εσμοσ'. «Μηδὲ τὴν ἄψυχον καὶ ἀναίσθητον κτίσιν εἶναι φύσιν Θεοῦ· πολλοὶ γὰρ τῶν πάνυ ἀφρόνων, φήθησαν αὐτὴν Θεόν, ὧν εἷς καὶ ὁ ἐξ Ἀκαρνανῶν κύκλωσ Χριστόδουλος, καὶ μεθ' ἑαυτῶν πάντα ἀνθρώπον μετὰ τὸ χρεῶν εἰς τὴν θείαν φύσιν μεταβαλεῖν ὀνειρώξαντες οἱ παγκάκιστοι τὴν ὄρα-

τὴν πᾶσαν κτίσιν εἶναι θείαν φύσιν καθορῶντες αὐτὴν ὡς ἀεὶ οὖσαν μὴ συνιέντες οἱ ἀφρονέστατοι τὰ πολυποίικλα πάθη αὐτῆς, ὃ οὐκ ἔστι Θεοῦ».

ἔσογ' «Καὶ σὺν τούτοις τὸ διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ἱερέως εὐλογοούμενον διὰ τοῦ βαπτιζομένου ἐν αὐτῷ τιμίῳ Σταυροῦ ἀγιαζόμενον ὕδωρ καὶ τοῖς πιστοῖς μεταλαμβάνομενον καὶ πᾶσαν νόσον καὶ διαβολικὴν ἐπήρειαν ἀπελαῦνον καὶ αἰώνιον ζωὴν προμνηστευόμενον».

ἔνιε' «Οὐδὲ γὰρ τὸ ἀνευθεὲς τῶν ἁγίων κατὰ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀναιρεῖ τὴν ἐκείνων ὑπαρξιν, ὡς καὶ ὁ μέγιστος κατὰ τὴν γραμματικὴν τέχνην Πελοποννήσιος Νεόφυτος οὐκ ἀνατρέπει τὴν τοῦ Ἱεροσολυμίτου καὶ Νοταρᾶ Πελοποννησίου Χρυσάνθου μαθηματικὴν ἕξιν μὴ χρήζων αὐτῆς καὶ πολλὰ τὰ τοιαῦτα».

ἔφοξ' «Ὅτι ὁ Ὁριγένης ὑψῶται μὲν εἰς τὴν σοφίαν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν κατ' αὐτόν, τεταπεινῶται δέ, ὅτι ἐμωράνθη ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἤμισε δόγματα μωρίας ἑλληνικῆς».

ἔφοπα' «Πάντως ἐν πεποιθήσει βεβαία συνάγομεν τὸ τέλος τῶν τυραννικῶν ἐπιθέσεων καὶ θλίψεων καὶ τῶν ὑπεροπτικῶν παπιστικῶν καὶ λουθηροκαλβινικῶν καθ' ἡμῶν ὕβρεων καὶ θνειδισμῶν καὶ τὴν πρώτην ἡμῶν ἀνάστασιν, ἧς καὶ τὴν καταβολὴν ἐν τοῖς στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ Σέρβοις ἐωρακότες περιμένομεν, πεποιθότες ἐν Κυρίῳ τὴν παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἔγερσιν».

ἔφοθ' «Ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν καταλόντων τὴν νηστείαν· πάντες γὰρ οὗτοι οὐ μόνον εὐόλισθοι εἰς τὸ νοσεῖν εἰσι, μηδέποτε ὑγίαν στερεὰν ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πρὸ ὥρας κακῶς ἀποθνήσκουσι, καὶ μάλιστα ὅσοι ἐσπούδασαν τὴν ἰατρικὴν ἐν ταῖς ἀκαδημαῖαις τῆς παπιστικῆς καὶ λουθηροκαλβινικῆς Εὐρώπης· ἐώρακα γὰρ αὐτὸς τὸν μὲν υἱὸν τοῦ Καρακόση Νικόλαον τὸ ὄνομα ἰατρὸν ὄντα ἐν τῷ κη' ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐξεληθόντα τοῦ βίου, ἦκιστα ὠφεληθέντα ἐκ τῆς κρεωφαγίας, παραπλησίως εἰς τὸν Μανικάτην ἐκ Σιμπινίου καὶ αὐτὸν ἐν τῷ ἄνθει τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, εἰς τὸν Σχοινᾶν Δημήτριον καὶ τὸν Μᾶρκον ἐκ Σιμπινίου καὶ τὸν Μανουὴλ Βυζάντιον καὶ ἄλλον Μανουὴλ Τενέδιον, οἵτινες ἀκέραιους δόκιμοι ὄντες ἀπέθανον νέοι, μηδὲν ὠφεληθέντες ἐκ τῆς καθημερινῆς κρεωφαγίας. Προέρχεται νοίνυν ὁ θάνατος ἐν τοῖς τοιούτοις κατ' ἐγκατάλειψιν θείαν, μὴ φυλάττουσι τὴν πίστιν τῶν ἁγίων Πατέρων, μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ».

ἔφιλ' «Πρέπον δὲ ἔστιν, ἐν τοῖς πολυανθρώποις πόλεσι μὴ εἶναι καθ' ὑπερβολὴν πολλοὺς ναοὺς, ὡς ἐν τῷδε τῷ Βουκουρεσιῳ, ἀλλὰ τοσοῦτους, ὅσους δέον περιέχειν χιλίους ἢ δισχιλίους, ἵνα ἐκφωνοῦντος τοῦ ἱερέως τὸ εὐλογημένη ἢ βασιλεία τοῦ Πατρὸς κ. τ. λ. ἐκφωνοῦσι μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος κ.τ.λ. καὶ οὕτως ἐκφωνοῦντων πάντων γίνεσθαι τὴν φωνὴν αὐτῶν ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὑδάτων πολλῶν καὶ βροντῶν ἰσχυρῶν, ὡς ἤκουσα γενόμενος ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῖς τοῦ Γαλατᾶ· καὶ μάρτυς μου ὁ Κύριος, πηγαὶ δακρυῶν ἐφῆλλοντο ἐκ τῶν ὀφθαλ-

μῶν μου ἐκ τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ἔν δὲ ταῖς κώμαις, εἴ περ εἶεν ἐγγὺς καὶ σμικραί, ἐν ἔχειν ἱερὸν ἀνάλογον τῷ πλήθει· οὕτω γάρ ἐστι καὶ κοσμεῖσθαι ἣν δὲ ἀπέχουσιν ἄγαν, ποιητέον τῷ Κυρίῳ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον τῶν δ' εὐκτηρίους δομούντων οἴκους ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν, οἳ μὲν δείκνυνται ἀνάιτιοι, ὡς οἳ ἐν τοῖς κελίοις τοῦ Ἄθωνος νομίμως τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἐσπέρα, μεσονυκτικῶ, ὄρθρω τε λειτουργία καὶ ὥραις εὐλαβῶς καὶ εὐτάκτως ἀνύοντες καὶ τὸν Κύριον εὐλογοῦντες, οἵτινες γενομένων ἀγρουπνιῶν ἐν ταῖς Μοναῖς, μάλιστα ἐν ταῖς πανηγύρεσι τῶν ἐορταζομένων ἁγίων, προθύμως πορεύονται καὶ συνευλογοῦσι τὸν Κύριον εὐφραϊνόμενοι. Οἳ δὲ ἐξ ἀμελείας καὶ ὑπεροψίας ὑπαίτιοι, ὡς οἳ ἐν τέλει καὶ πάντες οἳ προέχοντες τῶν ἄλλων πλούτῳ καὶ δόξῃ, οἵτινες μὴ βουλόμενοι ἐν τῷ δέοντι συμπροσεύξασθαι τῇ κοινότητι τῶν πιστῶν ἢ τῆς θείας λειτουργίας ἀκοῦσαι, τῷ ὕπνῳ καὶ τῇ σαρκικῇ προσπαθείᾳ δουλεύοντες, μεγάλους τινὰς σφᾶς οἰόμενοι, ἀγενὲς κρινουσι συγκαταριθμηθῆναι ἐν τῇ κοινῇ ἐκκλησίᾳ τοῖς πτωχοῖς τοῦ Χριστοῦ ἀδελφοῖς, μᾶλλον δ' αὐτῇ τῇ νύμφῃ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες τῷ ὄντι μέγα σφάλλουσιν. Ὡς ἂν οὖν σῶμα αὐτοῦ ἄχραντον γένωνται, δεῖ συνεύχεσθαι αὐτῇ καὶ σπουδάζειν περὶ πᾶσαν τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἱεροῦ καὶ κοσμιότητα καὶ λαμπρότητα».

εμφμ᾽ «Τοιγαροῦν τὸ λέγειν τὸν μικρὸν ναὸν καὶ τὰ εὐτελεῖ σκευὴ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ τὴν ἐκ τῶν τυχηρῶν περιβόλων τῶν ἱερῶν καὶ τὸ μὴ χρῆζειν τὴν θεῖαν φύσιν τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς λαμπρότητος, παίδων ὀήματα, μᾶλλον δ' ἀσεβῶν ἀνθρωπαρίων ληρήματα».

εμφνβ᾽ Παντὸς οὖν ἀνθρώπου ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐστὶν ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, ἥτις ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου καὶ ἡμῶν προπάτορος μέχρις ἡμῶν ἐν πᾶσι τοῖς παρωχημένοις ἔτεσι καὶ δημιουργεῖται ἐν τοῖς ἐνεστῶσι καὶ δημιουργηθήσεται ἐν τοῖς ἐπομένοις μέχρι τῆς καθολικῆς συντελείας».

εμφξγ᾽ «Ἐκαστος τοίνυν πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς ἑσχάτης ἐκείνης ῥοπῆς ἰδίαν ψυχὴν λογικὴν καὶ ἀθάνατον ὑπὸ τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ δημιουργηθεῖσαν ἔχει καὶ οὕτω ἕξ ἐκείνου».

εμφξη᾽ «Οὐκ οὖν πᾶσα λογικὴ καὶ ἀθάνατος ψυχὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισομένη μία μορφωθέντι τῷ ἐμβρύῳ ἐντελῶς ἐντίθεται καὶ τεχθὲν τὸ θεῖον λουτρόν ὑπὸ νομίμου ἱερέως δέχεται καὶ ἅγιῳ μύρῳ χρίεται πρὸς ἀπαλλαγὴν μὲν τῆς προγονικῆς ἀρᾶς καὶ τῶν προγονικῶν ἁμαρτημάτων, κληρονομίαν δ' αἰωνίου ζωῆς καὶ ἐπουρανίου βασιλείας».

εμφκθ᾽ «Σὺ δὲ μαθὼν τὸν προφήτην Δανιὴλ λέγοντα τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν καθέζεσθαι ἐν μέσῳ τῶν καθημένων ἁγίων Πατέρων ἐπὶ τοὺς τεθéntας θρόνους, ἴσθι ὅτι διδάσκει ἀριδῆλως προτιθέναι τοὺς πιστοὺς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἁγίαν εἰκόνα μετὰ πάντων τῶν λειτουργούντων αὐτῷ ἁγίων ἀγγέλων οὐ μόνον ἐν πάσῃ οἰκουμενικῇ καὶ τοπικῇ ἁγίᾳ συνόδῳ πρὸς φω-

τισμὸν καὶ ἀγιασμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ κἄν παντὶ κριτηρίῳ πολιτικῶ καὶ ἱερατικῶ πρὸς δικαίαν κρίσιν τῶν ἐμπιπτουσῶν διαφορῶν. Μαθῶν δ' οὕτως ὕμνει τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀγαθότητα, προδιδάξασαν τὸν εὐπρεπῆ κόσμον καὶ αἰωνίαν σωτηρίαν τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος, καὶ θρῆνει τὰ καθ' ἡμᾶς κριτήρια, ἐν οἷς ὡς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν κόρακα λευκὸν ἢ λύκον εἰς προβάτου φύσιν μεταβληθέντα, οὕτω καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν εἰκόνι γεγραμμένον καὶ ἐν κριτηρίοις ἐντεθειμένον. Ἐντεῦθεν οἱ πλείους τούτων οὔτε κἄν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἔχουσιν εἰκόνισμα ἀγίου, ἀλλ' ἀντὶ τούτων τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἄρεως, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν αἰσχροτάτων ζώων, ἀντικρως εἰκονομάχοι γινωσκόμενοι, εἰ καὶ καλοῦνται ὀρθόδοξοι».

επιλ' «Δεῖ τοίνυν πάντα σύλλογον ἱερατικὸν τε καὶ πολιτικὸν προτιθέντα τὴν αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) ἀγίαν καὶ πανσεβάσμιον εἰκόνα, ὄντος πατρὸς τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν καὶ βασιλέως τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέως τῶν ἀρχιερέων ἐν ὑψηλῶ καὶ καθαρῶ τόπῳ πρῶτον εἰλογεῖν αὐτὸν πανευλαβῶς, εἶτα αἰτεῖν θερμῶς τὴν χάριν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀκούειν καλῶς καὶ ἀποφαίνεσθαι δικαίως· τοῦτο γὰρ βούλεται διδάξαι καὶ ὁ Ἀπόστολος, λέγων τοῖς Κορινθίοις, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἔμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σαθῆ· τῆς γὰρ αὐτοῦ ἀγίας εἰκόνας ἐν ἀγίῳ καὶ καταλλήλῳ τόπῳ τεθειμένης, οἱ εἰς αὐτὸν πιστευόντες κριταὶ ἐπὶ τῶν ἰδίων θρόνων καθήμενοι ἄριστ' ἂν ψηφίσαιεν, οἱ μὲν ἱερατικοὶ πᾶν ἐπαιρόμενον ὑψωμα καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ θείας γνώσεως φερόμενον καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὑψούμενον ταπείνωμα ὑπὲρ αὐτῆς ἐπαίροντες, οἱ δὲ πολιτικοὶ τὸν ὀρφανὸν καὶ τὴν χήραν, εἴπερ ἔχουσι τὸ δίκαιον, δικαιοῦντες, τὸν τε πένητα ἐκ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ ἑξαίροντες, μηδὲν πρόσωπον πρὸς χάριν λαμβάνοντες. Οὐ δεῖ τοίνυν τοὺς κριτὰς ἐπὶ τινος ἀκατεργάστου καὶ ἀπλῆς σανίδος ἀκατεργάστου, ἥτις παρὰ τοῖς Λακοῖς καλεῖται λάβιτζα, ὡς καθορᾶται καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγεμονικῶ δικαστηρίῳ, οὐδὲ ἐπ' ἀνωγαίου ἀπλῶν ἐστρωμένου καθέζεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ ἰδίων θρόνων ἐν πάσῃ σεμνότητι, ἔχοντας ὑπὲρ κεφαλῆς ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καθεζομένου ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, περικυκλούμενων αὐτὸν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, ἀσκεπεῖς κρίνειν καὶ ψηφίζεσθαι. Εἴπερ γὰρ οὕτως πάντες, καὶ τὸ κριτήριο ἐῖη ἂν σεμνὸν καὶ οἱ ὄρισμένοι κρίνειν πάντες ἂν ἄριστα βεβουλευμένοι καὶ κάλλιστα παρεσκευασμένοι ὀρίσειαν ἂν θεοφιλῶς πᾶσαν διαφορὰν».

στροζ' «Οἵτινες οὐ μόνον ἀποφαινόμενοι δογματίζουσι τὸν μὲν ἥλιον ἀκινητεῖν, τὴν δὲ γῆν περὶ αὐτὸν κινεῖσθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ οὐ παίοντας τύποις ἐκδίδοντες τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν. Ἐπιγνοῦς τοίνυν τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἡμετέρας πατροπαραδότου πίστεως καὶ κατανοήσας ὑπὸ μηδενὸς σχεδὸν τῶν ἀνατραφέντων καὶ παιδευθέντων λόγοις παιδείας ἐκκλησιαστικῆς καὶ προεξ-

αρχόντων ἐν ταῖς λογικαῖς ποίμαις τοῦ Χριστοῦ βοηθουμένην ἐκὼν προειλόμην, εἰ καὶ πάντῃ ἀμαθῆς καὶ ἀνεπιστήμων ὑπὲρ ἐκείνης τὰ δυνατὰ ἀγωνίσασθαι τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἀποδείξει ὡς φῶς, τοὺς δὲ λόγους ἐκείνων ὡς σκότος, ὡς καὶ ἔστι σκότος, τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτι ἴσως φωτιζόμενος».

Ἰστίο «Ὅρων γὰρ ἱερομονάχους καὶ ἱεροδιακόνους καὶ μάλιστα διδασκάλους καὶ τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκότας μᾶλλον ἀναιροῦντας τὴν θείαν Γραφὴν ἢ κοσμικοὺς λίαν ἀμηχανῶ, ὧν εἷς ἔστι καὶ τις Γρηγόριος Κωνσταντᾶς ἐκ χωρίου τινός, ὃ λέγεται Ἀμπελάκιον».

Ἰστίος «Ὡς ἀληθῶς ἐξ ὅτου περ εἶδόν σε (τὸν Κωνσταντᾶν) ἐν τῷ Βουκουρεστίῳ καὶ τῆς φωνῆς σου ἤκουσα συλλαλοῦντος τῷ Φωτιάδῃ διδασκάλῳ Λάμπρῳ, ἀπὸ τότε ἔγνωσα βλασφημοῦντα ἔλεγες καὶ γὰρ τὸν διάβολον φέρειν τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ ὄρους εἰς τὸ περὺγιον τοῦ ἱεροῦ ὡς πήραν τινὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ εἰς ὑψηλὸν ἄλλο ὄρος τοῦ δεῖξαι τὰς βασιλείας καὶ ἀσφαλῶς συνήγαγον τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἄρνησίν σου· τῷ ὄντι ἄθεος ὧν ἐλάνθανες».

Ἰστιοῦ «Οὐκ οἶσά δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν σε ἔᾶσαι τὸν Θεὸν τὰ τῆς κτιστῆς φύσεως κεκρυμμένα μυστήρια ἐλεύθερα πρὸς τὸ φιλονεικεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Δείκνυσαι δὲ ταῦτα λέγων, κύριε Κωνσταντᾶ, ὅτι οὐκ ἤκουσας πῶ τοῦ ὁ Θεὸς ἔστιν ἀγάπη καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ καὶ ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς· ἐν τούτῳ γὰρ γνώσεσθε πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ἐὰν ἀγάπην. ἔχητε ἐν ἀλλήλοις».

Ἰστιοῦ «Νῦν δὲ πάντα τὰ τῆς κτιστῆς φύσεως κεκαλυμμένα μυστήρια εἶσεν ὁ Κύριος ἐλεύθερα πρὸς ἔρευναν τῶν σοφῶν ἀνθρώπων τοῦ φιλονεικεῖν διηνεκῶς καὶ διαπληκτιζέσθαι πρὸς ἀλλήλους καὶ τίθεσθαι τὰναντία τῇ ἀληθείᾳ, ὧν εἷς καὶ ὁ Κωνσταντᾶς Γρηγόριος ὁ Ἀμπελακιώτης».

Ἰστιπα «Ὡν εἷς εἶ σύ, ὁ κύριος Κωνσταντᾶς ἱεροδιάκων Γρηγόριος, ὁ μεταφραστὴς τοῦ Σουαῖτου, ᾧ σοὶ συγκαταλέγεται καὶ τις ὀνομαζόμενος Ἀνθιμος Γαζῆς ἀρχιμανδριτὴς Θετταλομάγνης, ὅστις οὕτως ἐρρόφησε τὴν ἀθειάν τῆς πολυκοσμίας, ὥστε παραδοῦναι ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς γραμματικῆς τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἐν σελίδι 217 ἐν τῇ σημειώσει τοὺς πρώτως νοσήσαντας τὴν ἀκίνησιαν τοῦ ἡλίου».

Ἰστιβ «Ἐτι πρόσκειται τὸ ἄπνον (ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ), ὅτι ἔμπνον ζῶον οὐ βιβρώσκει ἀνθρώπος, ἀλλὰ σφάττων καὶ ὀπτῶν βιβρώσκει· οὐδὲ ἡ ψυχὴ τοῦ Κυρίου βιβρώσκεται, μὴ οὔσα σωματικὴ, ἀλλ' ἀσώματος, ὡς ἡ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων· πᾶν δὲ ἀσώματον οὐ βιβρώσκεται».

Ἰστιγ «Τῇ νυκτί, ἣ παρεδόθη πρὸς ἀνατροπὴν τῶν λεγόντων παραδοθῆναι τὸ μυστήριον τουτὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἐξ μυστήρια πρὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παρέδωκε. Καὶ δείκνυται μὲν ἡ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου φύσις αἰσθητῶς πρὸς πνευματικὴν βρω-

σιν καὶ πόσιν τῶν πιστῶν, ἔστι δ' αὐτὰ αὐτῆ ἢ σὰρξ καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν οἷς ἔστιν ἡ θεότης αὐτοῦ ποιούσα αὐτὰ θεῖα κατὰ χάριν, ὥσπερ τὸ πῦρ ποιεῖ τὸν σίδηρον τὸν ψυχρὸν καὶ μέλανα ὄλον πῦρ».

στυγκ' «Ἐπει δὲ πολλοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν καὶ κυριῶν τούτοις δυσχεραίνοντες ἐν δυσι δόξαις ἀσάλευτοι μένουσι, διχῆ διαιρούμενοι, καὶ τίσι τοῦ ὀρισμοῦ τοῦδε ἀνθιστάμενοι, οἱ μὲν ἄπνουν μὲν, ζῶν δὲ καὶ τεθεωμένον ὄλον τὸ ἐν τῷ ζωοδόχῳ τάφῳ κείμενον σῶμα ἐσθίειν ἕκαστος αὐτῶν πιστεύοντες, οἱ δὲ τὸ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔμπνουν καὶ ὄλον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἄτμητον διαφωνοῦντες καὶ ὁμοφωνοῦντες, διαφωνοῦντες μὲν ὅτι ἐκείνοι μὲν λέγουσιν ἄπνουν καὶ τὸ ἐν τῷ τάφῳ, οὗτοι δὲ ἔμπνουν καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὁμοφωνοῦντες δὲ ἐπειδὴ λέγουσιν ἀμφοτέροι ὄλον τὸ σῶμα ἐσθίειν, ἔδοξέ μοι αὐτοῖς ἀπαντῆσαι οὐδὲν παρ' ἑμαυτοῦ, ἀλλὰ πάντα ἐκ τῆς θείας Γραφῆς».

στυκε' «Ἐγὼγε δὲ ταύταις (ταῖς θείαις Γραφαῖς) στοιχοῦμενος καὶ ὀδηγούμενός φημι οὐχ ὄλον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐσθίουσι καὶ πίνουσι, ἀλλὰ μέρος ἕκαστος ἐν ὅλῃ τῇ αὐτοῦ θεότητι μετέχουσι οἱ πιστοὶ προσκαλούμενοι πρὸς τὴν θείαν μετάληψιν· οὐδὲ γὰρ οὔτε αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, οὔτε τῶν Ἀποστόλων τις ἐν ταῖς ἐαυτῶν ἐπιστολαῖς, οὔτε οὐδεὶς τῶν μειζόνων καὶ ἀρχαιοτέρων θεοφόρων Πατέρων ἐν τοῖς ἐαυτῶν συγγράμμασι δείκνυται τὴν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ὀλομέλειαν ἀποφαινόμενος ἐσθίειν τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ ἕκαστος παρίσταται, παρεκτός ὀλίγων τινῶν».

στυγβ' «Ἐξῆς δ' ἀπαντητέον οἱ δογματίζοντες πιστεύουσιν οὐ μόνον ὄλον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ μικρᾷ μερίδι τοὺς πιστοὺς βιβρώσκειν, ἀλλ' ἔτι καὶ ἔμπνουν, τουτέστι μετὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐν δυσι τελείαις ταῖς φύσεσι καὶ ταῖς θελήσεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ καὶ ὅλως εἰπεῖν αὐτὸ τὸ ἐγεγνην τριήμερον σῶμα τοῦ Κυρίου, τὸ ἔμπνουν, τὸ ἄτμητον, τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἄβρωτον καὶ τεθεωμένον, καὶ σαφέστερον εἰπεῖν αὐτὸν τὸν δεσπότην Χριστὸν καὶ Θεὸν τοῦ παντός, τὸν καθήμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων τῶν Ἀγγέλων καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων».

στυγγ' «Οἷς γε μοι δοκεῖ μὴ ἐρίζουσι ἂν δείκνυται ἢ αὐτῶν ἀπόφανσις ὑπὸ τῶν εἰρημένων παραγράφων ἀνασκευαζομένη καὶ ἔδει με βαθεῖαν σιγὴν ἀσπασασθαι, ἀλλ' ἐπεὶ περ ἐπὶ τῇ αὐτῶν δόξῃ ἀμετάβλητοι διαμένοντες δειμαίνουσι κἂν νοῆσαι τὸ μεταλαμβανόμενον πανάγιον σῶμα τοῦ Κυρίου ἄνευ λογικῆς ψυχῆς, φέρε ὡς δέον αὐτοῖς ἀπαντήσωμεν. Εἴπερ τοίνυν ἔμπνουν ἐσθίωμεν, πάντως ἢ τὸ ἐν τῷ μυστικῷ δειπνῷ ἢ τὸ ἐν τῷ σταυρῷ πάσχον πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἢ τὸ μετὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν. Εἰ μὲν οὖν φάϊεν τὸ πρῶτον, ὀρθῶς ἂν ἔφησαν συμφωνοῦντές μοι ὡς δείξαντι ἐν τοῖς ὀκτῶ καὶ τριάκοντα παραγράφοις δηλονότι ἐποίησεν ὁ Κύριος τὸν ἄρτον εἰς σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα αὐτοῦ ἄπνουν μὲν, ζῶν δὲ καὶ τεθεωμένον».

στυστ'. «Οὐκοῦν κατὰ ταῦτα ἐν τῷ μεταλαμβάνειν οὐ χρεία τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τῆς θεότητος».

στυξδ'. «Πῶς ἐν ἐκάστῳ μέρει τοῦ ἁγίου ἄρτου ἐστὶ λογικὴ ψυχὴ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου; Μήποτε ἄρα ἔχει πολλὰς λογικὰς ψυχάς, μᾶλλον δ' ἀπειρίαν ψυχῶν ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ ὑποστάσει καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ καὶ ἡμέρᾳ κατὰ μίαν τῶν μεγίστων δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν πολλῶν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένην ἀναιμάκτων θυσιῶν προσφερομένων καὶ τῶν μεταλαμβάνόντων πιστῶν ἕκαστος λαμβάνει ἐν τῷ τμήματι ἐκείνῳ μίαν ψυχὴν τῶν πολλῶν τοῦ Χριστοῦ; Ὅντως ἀλογώτατον τὸ νόημα καὶ ὁ λόγος παντάπασι ἀπαράδεκτος».

στροκε'. «Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν κατὰ μέρος Πατέρων καὶ διδασκάλων ἢ ἀπεριέργως ἐγένετο ἀδόκιμος ψῆφος, ὡς ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος συνέχεε τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἄχρονον καὶ αἰδίου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν μετὰ τῆς ἐγγυρόνου πέμψεως καὶ χορηγίας καὶ τὰ διάφορα καὶ ἄπειρα χαρίσματα αὐτοῦ μετὰ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἀοράτου καὶ ἀναποδότου ὑποστάσεως, ἢ ἀγωνιστικῶς, ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας ἅγιος ἱερομόρτυς Διονύσιος κατὰ τοῦ Σαβελλίου ἀγωνιζόμενος ἔφη διαφέρειν τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ, ὡς κτίστης τοῦ κτίσματος, ἢ κατὰ ἄνοιαν, ὡς ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος διδάξας τὴν τῶν χιλιαστῶν αἵρεσιν, ἢ ἀμφιβόλως, ὡς ὁ Χρυσόστομος περὶ τῆς ἡμέρας ἐν ἣ ἐτέλεσεν ὁ Κύριος τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ἢ ἐναντιωματικῶς, ὡς ὁ Καρθαγένης ἅγιος Κυπριανὸς μὴ δεχόμενος τὸ τῶν σχισματικῶν βάπτισμα, οὐς καὶ ἀνεβάπτισεν, ὅπερ οὐ θέμις, ἐν γὰρ βάπτισμα καὶ μία πίστις καὶ εἷς Κύριος, ἢ κατὰ προσπάθειαν, ὡς ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Κύπρου ἅγιος Ἐπιφάνιος τῷ Χρυσόστομῳ ἀνθιστάμενοι περὶ δογμάτων θεολογικῶν γράφοντι καὶ διδάσκοντι ἀληθείας ῥήματα, ἐκεῖνος μὲν χαριζόμενος τῇ βασιλίῳσι Εὐδοξίᾳ, οὗτος δὲ ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, ἢ κατὰ πρόσληψιν, ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας ἅγιος Κύριλλος ἐπόμενος τῷ θεῷ αὐτοῦ Θεοφίλῳ ἔλεγεν ἀποφαντικῶς τὸν Χρυσόστομον αἰρετικόν, μὴ ὄντα αἰρετικόν, ἀλλ' ὀρθοδοξότατον, ἢ κατὰ συναρπαγὴν, ὡς ὁ σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος καὶ ὀρθοδοξότατος Κύριος Θεοδώρητος τὸν Ἀλεξανδρείας ὀρθοδοξότατον ἅγιον Κύριλλον ἐκάλεσε δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων αἰρετικόν».

στρολβ'. «Δύο τοίνυν γνωμῶν προκειμένων περὶ τῆς θείας μεταλήψεως ἢ μὲν ἐστὶ τῶν λεγόντων ἔμπνουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ βιβρώσκεισθαι, οἵτινες ἀριδῆλως δείκνυνται δογματίζοντες τὸ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τὸ ἀναληφθὲν εἰς τοὺς οὐρανούς σῶμα, αὐτὸν δηλονότι τὸν καθήμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς Χριστόν, ἢ δὲ ἐστὶ τῶν πιστευόντων εἶναι τὸ παραδοθὲν τῇ νυκτὶ τοῦ πάθους τοῖς Ἀποστόλοις, τὸ λογχευθὲν μετὰ τὸ παραδοῦναι τὸν Κύριον εἰς χεῖρας τοῦ ἰδίου Πατρὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τὸ ἐν τῷ τάφῳ κείμενον ἄπνουν μὲν, ζῶν δὲ καὶ τεθεωμένον σῶμα. Κάκεῖνοι μὲν φασιν ἀσυμβιβάστως καὶ ἀναποδείκτως τὸ γὰρ λέγειν τέμνεσθαι μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ διαιρεῖσθαι καὶ ἐσθίεσθαι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἀσυμβίβα-

στον και ὅπως ἀδύνατον· ἄτητον γὰρ ὅπως και ἄβρωτον και ἀπαθές, οὔτοι δὲ οἷον οἱ λέγοντες τὸ πρὸ τῆς ἀναστάσεως λογγενθὲν συμβιβασμένως και εὐαποδείκτως».

σφμ'. «Και τοῦτο, τὸ ἐν ἀγνοίᾳ και ἀπερίσκεπτον ῥηθὲν οὐ μόνον και ἄλλοις πατράσιν, ἀλλὰ και τοπικαῖς συνόδοις, ὡς εἴρηται, συμβέβηκε (εἰγ')· οὕτω γὰρ ὁ Χρυσόστομος και ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας και ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης και ὁ Βλεμίδης Νικηφόρος και ἄλλοι πλείστοι παρέδοσαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν δέλτοις ἥκιστα εἶναι ὑπὸ τὸ ὕψ' ἡμᾶς ἡμισφαίριον ἀνθρώπους και τοὺς λέγοντας μυθοπλάστας ἀποκαλοῦσιν, ἀλλ' εὔρηται ἐν αὐτῇ και νῦν ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, ἐμπορεῦνται και πολλὰ τῶν ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς διὰ μεγάλων νηῶν κομίζονται. Οὐ δεῖ τοίνυν τοὺς ἐν μέρει συγγράψαντας και οὐ συνοδικῶς ἴσους και αὐτοὺς τοῖς θείοις γραφικοῖς δόγμασι τίθεσθαι, ἀλλ' οἷς συμφωνοῦσιν αὐτοῖς πείθεσθαι προσκυνοῦντας, ὧν δὲ ἀφίστασθαι παρερηγεύοντες ἢ ἐγκωμιάζοντες δεόν ἀφίστασθαι».

σφνβ'. «Τί δέ φασι πρὸς ταῦτα ἡμεῖς πιστεύομεν ἀδιστακτως τὴν λογικὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου και πρὸ τῆς τριημέρου ἀναστάσεως και μετὰ ταύτην μὴ χωρισθῆναι τοῦ παναγίου σώματος, ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο φημι πανεύφημε Δημήτριε Τρίχα».

σφνστ'. «Ἄλλ' ἐνίσταται ὁ μέγας Τρίχας λέγων, σὺ ταῦτα παραδιδούς διδάσκεις ἡμᾶς ὅτι τὸ μεταλαμβανόμενον σῶμα, εἴπερ ἔστιν ἄπνον ἔστι και παθητόν. Ναί, σοφώτατε Τρίχα, και τοῦτο παρὰ τῆς θείας Γραφῆς δέκνυται».

σφξ'. «Ἀλλά, φησιν ὁ κύριος Τρίχας, ἐν πάσῃ τῇ νέᾳ Διαθήκῃ γραμματικὴ τέχνη οὐ θεωρεῖται, ἵνα μὴ ἢ τὰ θεῖα δόγματα ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ και ἐν ἀγίῳ Πνεύματι. Και πῶς, ὃ θαυμασιώτατε Τρίχα, ὡς μὴ εἰδότην τῶν θείων Εὐαγγελιστῶν και τῶν θεοκηρῦκων Ἀποστόλων τὴν Ἑλλάδα φωνήν; ἢ ὡς πρὸς μὴ εἰδότας καλῶς ταύτην πεμφάντων τὰς ἑαυτῶν βίβλους ἢ ἀμέσως παραδόντων; Εἰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον, πῶς τοῖς ἄλλοις ἐπιθέμενοι τὰς χεῖρας και διδόντες αὐτοῖς λαλεῖν γλώσσας παντοδαπὰς μὴ εἶδειεν αὐτός; Εἴπερ δὲ τὸ δεύτερον, οὐδεὶς ἂν φαίη τοῦτ' ἐπιεικῶς τὴν γὰρ Ἑλλάδα γλώτταν και Μακεδόνες ἑλληγισταί, Ἰουδαῖοι και Θετταλοὶ και Ἑπειρωταὶ και Πελοποννήσιοι και πᾶσα ἢ Ἰταλία και πᾶσα ἢ Ἀσία εἶδσαν σχεδόν, και μάρτυρες ἀψευδέστατοι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου και αἱ καθολικαί, ἢ τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου και αἱ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων δύο και αἱ τοῦ Θεολόγου και ἢ τοῦ Ἰούδα και αὕτη ἢ Ἀποκάλυψις. Εἴπερ δὲ βαρβαριστὶ και σολοικῶς συγγράψαντες ἐπεμψαν, ἔδει πανταχοῦ δέκνυσθαι τῶν οἰκείων λόγων βαρβαρίζοντας και σολοικίζοντας, οὐ φαίνεται δὲ τοῦτο ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν».

σφξστ'. «Οὐκοῦν ἐκ πάντων τούτων συναγεται ἄ' ὅτι τὸ οὐ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτῆς τοὺς πιστοὺς πανάγιον σῶμα ἐσθίειν και τὸ θεόρρητον αἷμα ἐκ τῆς νενεκρωμένης και ζωηφόρου πλευρᾶς τοῦ Κυρίου πίνειν. β'. Τὰ μεταλαμβανόμενα εἶναι μὲν και παθητά, ὡς ἐσθιόμενα και

πινόμενα, καὶ ἀπαθῆ, ὡς μὴ δαπανώμενα, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἀεὶ διαμένοντα διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ θεότητα καὶ τοὺς ἀξίως μεταλαμβάνοντας ἀγιάζοντα. γ'. Ἐπισημαίνεται μὲν τὸ σῶμα, ζῶν δὲ καὶ τεθειωμένον¹ ἔβλυσεν γὰρ ἡ πλευρὰ αὐτοῦ ὄντος ἄννου δύο πηγὰς εἰς ἀθάνατον πόσιν ζωῆς, τὴν μὲν θερμοῦ αἵματος, τὴν δὲ θερμοῦ ὕδατος, ἐξ ὧν πίνοντες οἱ πιστοὶ ἀξιοῦνται τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. δ'. Σκοπὸς τοῦ μυστηρίου πᾶς ἐστὶ τοῦτο μὲν, ἵνα ἐσθίοντες τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ πίνοντες τὸ αἷμα αὐτοῦ ἀξίως γινώμεθα σῶμα αὐτοῦ, ἣ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τοῦτο δέ, ἵνα τῇ τοιαύτῃ βρώσει καὶ πόσει ἀναστῶμεν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἐκείνῃ μετὰ τὰ τρισχίλια ἔτη ὡς αὐτὸς ἀνέστη τριήμερος καὶ ἵνα γινώμεθα κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, εἴπερ συμπάσχομεν αὐτῷ ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.

στφθ'. «Ἄλλ' εἶπερ καὶ οὕτως ἐξεθέμην, ἀφιερῶ μὲν ταῦτα¹ τῇ μιᾷ, ἁγίᾳ, καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣς τὴν ψῆφον προσκυνῶν ἀσπάζομαι καὶ ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἁμαρτωλῆς κεφαλῆς ὡς χρυσοῦν ἐγκόλπιον τίθημι, ἣ δοκιμάσασα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀπροσωπολήπτως, εἰ μὲν εὗροι σύμφωνα τῇ θείᾳ παλαιᾷ τε καὶ νέᾳ θείᾳ Γραφῇ, δόξα τῷ ἐν Τριάδι μόνῳ ἁγίῳ Θεῷ, εἴπερ δ' ἀσύμφωνα, παραδοῦσα τῷ πυρὶ τὸ ἐσφαλμένον, θείσα τὸ γνήσιον, συγγνοίη μοι».

δ'. «Ἐῖρηται τοίνυν (γ') ὅτι ὡσπερ ἐν τῷ συλληφθέντι σπέρματι τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ τῆς γυναικὸς μήτρᾳ ἐστὶν ὅλον τὸ σῶμα τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ πλην τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐτοῦ, οὐδὲ γὰρ μεταδίδεται αὕτη ὡς ἡ τῶν ἀλόγων ζώων ἢ ζωτικῆ ψυχῆ, οὕτως ἐν τῇ σμικροτάτῃ μερίδι τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου ἐστὶν ὅλον τὸ πανάχραντον σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἄνευ τῆς λογικῆς αὐτοῦ ψυχῆς, βεβαιοῦται δὲ ταῦτα ὑπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης».

κβ'. «Ἀθανάσιος γὰρ τις Πάριος, ἀρχιδιδάσκαλος τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῆς Χίου σχολῆς καὶ ρήτωρ καὶ ἱεροκῆρυξ, ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ ἁσπ' θεοσώστῳ ἔτει συλλογῇ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων σελ. 368 φησὶ ταῦτα»².

κθ'. «Νῦν δὲ ρητέον καὶ κατὰ τοῦ συνεδρίου, ὃ ἐπὶ τῆς αἰσχίστης καὶ ὀλεθρίου τυραννίδος τοῦ αἰτίου δειχθέντος πεσεῖν τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ῥωμαίων τοῖς ἀκαθάρτοις ποσὶ τῶν Παπιστῶν Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγελικομνηνοῦ γενόμενον ἀποφαίνεται ὃ ἱερὸς Ἀθανάσιος³ εἶναι ἁγίαν σύνοδον, ἵσως διδαχθεὶς πρὸς τινος τῶν πρὸ αὐτοῦ μεταγενεστέρων ἄγαν ζηλωτῶν καὶ εὐσεβῶν πατέρων, ὃς δοκεῖ διδαχθῆναι ὑπὸ τοῦ Χωνειάτου Νικήτα παρέδωκε καὶ αὐτὸς λέγεσθαι τὸ ρηθὲν συνέδριον ἁγίαν σύνοδον. Φησὶ τοίνυν ἑκάτερος κατὰ τὸν Χωνειάτην μεταλαμβάνειν τοὺς πιστοὺς οὐ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυ-

1. Τὰ περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

2. Παραθέτει τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ἄλλα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ Παρίου, διωχυρίζομένου ὅτι μεταλαμβάνομεν τοῦ σώματος τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ ζῶντος καὶ ἐμψύχου, καὶ ἀναφεῖ ταῦτα.

3. Ὁ Πάριος.

ροῦ λογχευθέντος παναγίου σώματος καὶ αἵματος, ἀλλὰ τοῦ ἀναστάντος ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐλθόντος μετὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐν τελείᾳ θεότητι τοῦ Χριστοῦ, ὁ δόγμα, φησὶν ἑκάτερος, θεωρήσας ὁ ρηθεις Ἀλέξιος καὶ εὐρὼν αὐτὸ ὀρθόν, ἐσφράγισεν ἀναθεματίσας τοὺς ἐναντίους, ὁ τοῦ Χωνειάτου μὴ εἰπόντος, ἀλλὰ μόνον φαμένου «τὸν βασιλέα προσθεῖναι τῇ κρείττονι μερίδι ἑαυτὸν ἀπελθεῖν εἰς Κύψελλα. Πῶς τῷ ἄνδρε τούτῳ ἔφατον σύνοδον καὶ δόγμα καὶ ἀνάθεμα κατὰ τῶν ἐναντίων αὐτῆς; Ἀλλ' ἴδωμεν α' εἰ ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ ἄθροισμα σύνοδος ἀληθῆς, ἦτοι οἰκουμηνικὴ ἢ τοπικὴ. β' Εἴπερ ἐκεῖνος ὁ βασιλεὺς ἦν ἀληθῶς βασιλεὺς καὶ οὐ φονεὺς καὶ προδότης τοῖς Παπισταῖς τῆς βασιλείας τῶν ἐνδοξοτάτων Ρωμαίων».

λα'. Αὐτὸς δὲ κατερευνήσας τὴν τοῦ Χωνειάτου ἱστορικὴν συγγραφὴν ἐν τῇ φαυλοτάτῃ καὶ ὀλεθριωτάτῃ βασιλείᾳ τοῦ Ἀγγελοκομνηνοῦ Ἀλεξίου ἐν κεφ. γ' σελίδι 559 οὐκ εὗρον σύνοδον ἡθροισμένων ὑπ' αὐτοῦ ἁγίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, ἀρχιερωσύνη ἢ ἀπλῶς ἱερωσύνη τετιμημένων ἢ σεβασμιότητι κεκοσμημένων, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀνδραπόδων δεισιδαιμόνων καὶ ὑποκριτῶν ἀγέλην, οἵτινες ἀντιβάντες Ἰωάννη τῷ Καματηρῷ κρατοῦντι τοὺς τῆς πατριαρχικῆς καὶ οἰκουμηνικῆς ἔδρας οἰκίας καὶ τῷ μοναχῷ Σικιδίτῃ, φαμένοις τοὺς πιστοὺς μεταλαμβάνειν τοῦ ἐκρεύσαντος τῆς θείας πλευρᾶς κρεμασθέντος δεσποτικοῦ σώματος καὶ οὐ τοῦ ἀναστάντος, ἀπέφησαν μὲν ἐκεῖνο, ἀπεφήναντο δὲ τοῦτο. Ἀλέξιος δ' ἀκούσας τοῦ δόγματος ἀμφοτέρων προσέθηκεν ἑαυτὸν τοῖς τὸ ἀναστὰν ἀποφαινομένοις οὔτε σύνοδον ἡθροίσας οὔτε τρανῶς δογματίσας οὔτε ἀναθεματίσας, ἀλλὰ μόνον προστεθεὶς τῇ κρείττονι δόξῃ, ἢ φησὶν ὁ Χωνειάτης λογογραφικῶς καὶ ὁ Ἐφραῖμ στιχογραφικῶς».

λα'. «Ἀπορῶ δῆπουθεν, πῶς ὁ ῥηθεις Χωνειάτης ἔφησε τὸ τοιοῦτον συνέδριον μερίδα κρείττονα, ἔξ οὗ καὶ ὁ γεωγράφος Ἀθηναῶν Μελέτιος καὶ ὁ ζηλωτῆς ἀνὴρ ἐκεῖνος καὶ ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἄλλοι συχνοὶ συνερανίσαντες τὴν τοῦ ἀναστάντος σώματος μετάληψιν ἔφασαν αὐτὸ γενέσθαι σύνοδον, ὁ καλύπτει παντοίαις ὕβρεσι καὶ καταχέει αὐτοῦ τὴν τοῦ Αὐγείου κόπρον οὗτος αὐτὸς ὁ Χωνειάτης».

μα'. «Τίνι οὖν πειστέον τῷ Χριστῷ, ὃς λαλεῖ διὰ τοῦ Ἀποστόλου καὶ οὗτος στόμα αὐτοῦ παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ὁμολογεῖται, ἢ τοῖς δούλοις Κυρίλλῳ, Χρυσοστόμῳ, Γρηγορίῳ Νύσσης καὶ Εὐτυχίῳ, οὓς μάρτυρας παρέστήσαν ὁ Χωνειάτης καὶ ὁ Ἐφραῖμ; (λε'). Οἶμαι προτιμηθῆναι μᾶλλον τὸν Χριστὸν ἢπερ τοὺς ἁγίους, τὸν Δεσπότην ἢπερ τοὺς δούλους, τὴν αὐτοσοφίαν ἢπερ τὴν κτητὴν σοφίαν, τὴν θεῖαν ἢπερ τὴν ἀνθρωπίνην».

μγ'. «Εἶτα οὗς πατέρας τὸ συνέδριον ἐκεῖνο προὔβαλε μαρτυροῦντας τοὺς πιστοὺς μεταλαμβάνειν τὸ ἀναστὰν σῶμα τοῦ Σωτῆρος, οὗτοι αὐτοὶ ἐν ἄλλοις λόγοις αὐτῶν σφᾶς ἀνατρέπουσιν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριλλος ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τῆς εἰς τὸν Ἰωάννην ἐρμηνείας οὕτω φησὶν «ἔτι φησὶν ὁ Χριστός, ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Οἱ μὲν γὰρ τὸ μάννα φαγόντες

ἀπέθανον, οὐ γὰρ ἦν ζωοποιόν, ὃ δὲ τοῦτον τὸν ἄρτον ἐσθίων, τουτέστιν ἐμέ, ἤτοι τὴν ἐμὴν σάρκα, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐνταῦθα διαρρήδην ὁμολογεῖ ὁ ἅγιος οὐ τοῦ ἀναστάντος σώματος μεταλαμβάνειν τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ σταυροῦ ἀποθανοῦσαν σάρκα, δι' ὅπερ καὶ ἔλεγεν ὁ Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον ἐν αὐτοῖς. Καὶ οὕτω μὲν ὁ ἅγιος Κύριλλος. Ὁ δὲ Χρυσόστομος εἰς τὸ ἰ' κεφ. τῆς α' πρὸς Κορινθίους· «τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; ὃ γὰρ λέγει (ὁ Ἀπόστολος), τοῦτο ἐστίν ὅτι τοῦτο, τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ, ἐστὶν ἐκεῖνο, τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς ρεῦσαν αἷμα καὶ ἐκεῖνου μετέχομεν». Τί ταύτης τῆς μαρτυρίας τηλαυγέστερον; Ποῦ ἐνταῦθα ἡ ἀνάστασις; Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης εἰς τὴν κατήχησιν ταῦτα· «ὃ φανερωθεὶς Θεὸς διὰ τοῦτο κατέμειξεν ἑαυτὸν τῇ ἐπικήρῳ φύσει, ἵνα τῇ τῆς θεότητος κοινωνίᾳ συναποθεωθῇ τὸ ἀνθρώπινον, τούτου χάριν πᾶσι τοῖς πεπιστευκόσιν ἑαυτὸν ἐνσπείρει διὰ τῆς σαρκός, ἧς ἡ σύστασις ἐξ οἴνου τε καὶ ἄρτου ἐστί, τοῖς σώμασι τῶν πεπιστευκότων κατακιρνάμενος κ.λ.». Καὶ οὗτος οὐ τὸ ἀναστὰν σῶμα ἐνταῦθά φησι πάντως, ἀλλὰ τὸ παθητόν, ἑαυτὸν δὲ ἐνσπείρει τὸν Σωτῆρα εἰπὼν, οὐκ ἔγνων οἶμαι τὸν ἀναστάντα Χριστόν, ἀλλὰ τὴν ἔνωσιν τῆς θείας οὐσίας αὐτοῦ μετὰ τῆς παθητῆς σαρκός, ὃ σύνητες παρὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ· φησὶ γάρ· μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν Πιλάτον ὁ Ἰωσήφ, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπέτρεψεν. Ἐλαβεν οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων. Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. Ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν Παρασκευὴν, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν, δηλονότι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ οὐ τὸν Ἰησοῦν. Οὐκοῦν οὕτως τὸ ἐνσπείρειν ἑαυτὸν τὸν Χριστόν τοῖς μεταλαμβάνουσι τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ ἐκλαμβάνει ὁ Νύσσης. Ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιος, εἰπὼν ὅλον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ θεωρεῖσθαι ἐν τῇ σμικρᾷ μερίδι, λόγον μὲν ὀρθὸν καὶ φυσικὸν εἶρηκεν, οὐ μὴν δὲ καὶ παρεδειμάτισε καλῶς φωνὴν κήρυκος καὶ σφραγίδα εἰπὼν· οὔτε γὰρ ἡ φωνὴ ἐπίσης πᾶσι τοῖς ἀκούουσι καταληπτὴ, οὔτε ἡ σφραγὶς ἐν ταῖς μυρίοις τμήμασιν ἐστὶ διαδιδομένη ἐκ τοῦ πρώτου σφραγισθέντος τμήματος, ὥστε τούτου σφραγισθέντος πάντα ἐκεῖνα εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ νῦν ἐσφραγισμένα, ὡς αἱ μερίδες τοῦ παναγίου σώματος εἰσι πᾶσαι σῶμα Χριστοῦ τέλειον καὶ ἄπνουν μὲν, ζῶν δέ, τουτέστι ζωοποιὸν καὶ τεθεωμένον. Οὐκοῦν καὶ ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Νύσσης, εἶπερ ἔν τισι τῶν ἰδίων λόγων ἔφασαν μεταλαμβάνειν τοὺς πιστοὺς τοῦ ἀναστάντος σώματος μετὰ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ θεότητος, ἀλλ' οὖν ἐν ἄλλοις εἶπον τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενον, ἄπνουν μὲν, ζῶν δὲ καὶ τεθεωμένον, ὡς δέδεικται ἥδη».

(Συνεχίζεται)